

Практичні рекомендації щодо первинної профілактики алергічних захворювань у дітей (резольція засідання експертів)

Інформація тільки для медичних працівників

Львів
Листопад 2013

Експерти:

Беш Л.В.

— д.мед.наук, професор, керівник ЛМДАЦ

Знаменська Т.К.

— д.мед.наук, професор, президент Асоціації неонатологів України

Уманець Т.Р.

— д.мед.наук, головний дитячий алерголог МОЗ України

Охотнікова О.М.

— д.мед.наук, професор, віце-президент Асоціації алергологів України

Недільська С.М.

— д.мед.наук, професор, віце-президент Асоціації алергологів України

Клименко В.А.

— д.мед.наук, професор, завідувач кафедри пропедевтики педіатрії №2 Харківського національного медичного університету

Катілов О.В.

— к.мед.наук, головний дитячий алерголог департаменту охорони здоров'я Вінницької ОДА

Майк Познер

— доктор медицини, медичний директор Інституту харчування Нестле

19 листопада 2013 року у Львові відбулося засідання провідних фахівців України — експертів з проблем дитячої алергології, на якому розглядалися найбільш дискусійні питання первинної профілактики харчової алергії. Результатом цієї зустрічі стало опрацювання узгодженого документу, який може бути базою для створення вітчизняних рекомендацій з первинної профілактики алергічної патології у дітей. Підставою для створення цього документу став глибокий аналіз усіх основних доказових досліджень з профілактики алергії і власний досвід експертів.

Епідеміологічні дані

Протягом останніх років спостерігається зростання частоти алергічної патології серед дитячого населення планети. Першим проявом алергії в ранньому дитячому віці є харчова алергія — реакція гіперчутливості до будь-якого харчового компонента, основою якої є імунні механізми (IgE залежні і/або IgE-незалежні).

Клінічні прояви харчової алергії різноманітні за формою, локалізацією, ступенем важкості та прогнозом, і жоден з симптомів не можна вважати специфічним. Однак у дітей раннього віку харчова алергія найчастіше проявляється різноманітними гастроінтестинальними проявами та atopічним дерматитом. Згідно найсучасніших епідеміологічних даних, частота харчової алергії серед дітей складає 2–7,5%. Водночас на сьогоднішній день не існує даних щодо її поширеності серед українських дітей, що диктує потребу проведення в Україні ґрунтовних епідеміологічних досліджень.

Група ризику щодо розвитку алергічної патології

Рекомендовано вважати факторами ризику розвитку алергічних захворювань: спадкову схильність; малу масу тіла новонародженого; недоношеність; куріння батьків; патологічний перебіг вагітності і пологів (застосування антибіотиків під час вагітності, пологи шляхом цесарського розтину тощо); неадекватні харчування і побут новонародженого; захворювання періоду новонародженості і перших місяців життя.

Елімінація високоалергенних продуктів у дієті матері з метою первинної профілактики алергії

Оскільки сьогодні не існує серйозних доказів профілактичного ефекту спеціальної дієти протягом вагітності щодо запобігання алергічній патології у дитини, обмежувати вагітних у харчуванні не рекомендується. Треба говорити не про обмеження, а про раціональне харчуван-

ня вагітної, яке повинно бути збалансованим за всіма поживними речовинами. Немає спеціальної дієти для вагітних, показано здорове харчування. Для матерів, котрі обирають елімінацію певних харчових продуктів під час вагітності, обов'язковою є консультація лікаря. Високоалергенними продуктами слід вважати: коров'яче молоко, сою, яйця, пшеницю, арахіс та волоський горіх, рибу і морепродукти.

Грудне вигодовування

Грудне вигодовування повинно бути рекомендоване всім дітям, оскільки воно сприяє формуванню харчової толерантності та попереджує реалізацію atopії і має суттєві переваги стосовно поживних, імунологічних і психологічних аспектів над вигодовуванням сумішами. Виключно грудне годування рекомендовано в перші 6 міс. життя дитини.

Елімінація високоалергенних продуктів у дієті матері-годувальниці з метою первинної профілактики алергії

Мінімальна кількість харчових алергенів потрапляє в організм дитини з грудним молоком, однак немає потреби обмежувати маму-годувальницю в харчуванні, якщо грудне вигодовування не провокує проявів алергії у дитини.

Суміші для первинної профілактики алергії у немовлят

При неможливості грудного вигодовування у дітей перших місяців життя єдиним можливим виходом є штучне вигодовування. Основними ланками профілактики харчової алергії є вироблення харчового сприйняття (толерантності) до білків їжі і зниження антигенного навантаження. Відомо, що роль трофоалергенів у дитячих сумішах належить білкам, отже зниження антигенного навантаження можна досягти шляхом гідролізу білка. Використання гідролізатів коров'ячого білка у дитячих сумішах стало одним з найбільших досягнень останніх десятиліть в дитячій нутріціології.

Найбільш масштабне дослідження ефективності різних сумішей для первинної профілактики алергії GINI (German Infant Nutritional Intervention Study) було розпочате у 1995 році в Німеччині. Це не тільки тривале і масштабне дослідження, але й єдине, яке не спонсорували фірми-виробники дитячого харчування, оскільки був отриманий державний грант і відповідне фінансування.

GINI — проспективне рандомізоване дослідження, яке вивчає профілактичний ефект трьох гідролізованих сумішей порівняно зі звичайною сумішшю у 2252 дітей. З 1995 по 1998 роки 2252 новонароджених із спадковою схильні-

стю до atopії у разі неможливості грудного вигодовування отримували протягом перших чотирьох місяців одну з чотирьох сумішей: частковий (NAN® Гіпоалергенний) або повний (Hipp HA та Hipp, які ідентичні до Nutrilon Pepti, Nutricia/Numico (до 1999 року на ринку Німеччини)) гідролізат сироваткового білка, повний гідролізат казеїну (Nutramigen), звичайну суміш на основі коров'ячого молока (Nutrilon Premium). Розподіл дітей в одну із чотирьох груп був випадковим, причому всебічно заохочувалося грудне вигодовування до 4-ох місяців. Інформація про динамічний стан здоров'я заносилася в базу даних і включала діагностовані лікарем алергічні захворювання (відомості отримували з анкет, які заповнювали батьки, коли дітям виповнювалося 3, 6 і 10 років). Окрім цього, всіх дітей запрошували у дослідницький центр для проведення медогляду і взяття зразків крові. Отримані віддалені результати спостережень через 3, 6 і 10 років довели, що частковий гідролізат сироваткового білка (NAN® Гіпоалергенний) та високогідролізована казеїнова суміш забезпечують тривалий профілактичний ефект щодо розвитку atopічного дерматиту у дітей з групи високого ризику. Доведено, що вигодовування сумішшю NAN® Гіпоалергенний, на відміну від високогідролізованої казеїнової суміші, сприяє такому ж гармонійному фізичному та психомоторному розвитку дитини, як на грудному вигодовуванні.

Враховуючи те, що частота алергічної патології протягом останніх років зростає і розширюється група ризику її розвитку, рекомендовано у разі штучного вигодовування застосовувати гіпоалергенну суміш з клінічно доведеною ефективністю — NAN® Гіпоалергенний для зниження ризику виникнення atopічного дерматиту в усіх дітей, які не можуть мати грудне вигодовування. NAN® Гіпоалергенний знижує білкове навантаження, виявляє профілактичний ефект щодо розвитку алергії і формує харчову толерантність.

Сьогодні немає доказів щодо ефективності профілактичного застосування соєвих сумішей і сумішей на основі козячого молока.

Тривалість застосування суміші на основі часткового гідролізату сироваткового білка (NAN® Гіпоалергенний) — мінімум 4–6 місяців. Водночас немає потреби відходити від її застосування, рекомендується дітям протягом всього часу потреби молочної формули (до переходу на «доросле харчування»).

Введення прикормів та перехід на «доросле харчування»

Поступове розширення раціону дитини і доповнення материнського молока продуктами прикорму є фізіологічним оскільки заповнюється дефіцит енергії у ряді харчових речовин, стимулюється розвиток травної системи, жуваального апарату, моторики. До недавнього часу вважалося, що раннє введення твердої їжі асоціюється з розвитком алергічних хвороб, зокрема atopічного дерматиту. Сьогодні — ситуація змінилася (відбулася «зміна парадигми»). Існуючі дані підтверджують, що виключення твердих продуктів, особливо високоалергенних, збільшує ризик розвитку харчової алергії. Отримані докази, що підтверджують доцільність раннього введення в раціон дітей деяких, особливо високоалергенних, харчових продуктів (арахіс, риба, яйце), які потенційно можуть змінити направленість розвитку імунної толерантності і ризик розвитку алергії. Водночас немає спеціальних рекомендацій щодо введення прикорму для дітей групи ризику

ку розвитку алергічної патології. Рекомендовані загальні схеми розширення харчування, коли додаткові продукти вводяться з 6 місяців життя дитини. Хоча більшість педіатрів підтримують введення певних продуктів між 4–6 місяців життя дитини роздільно (один новий продукт кожні 3–5 днів). Немає потреби обмежувати фрукти і овочі (ягоди, помідори, цитрусові), які можуть сприяти появі периоральних висипань чи подразнень.

Цільне коров'яче молоко для харчування дитини до досягнення 1 року життя є недозволенним. Кисломолочні продукти (йогурт, кефір, сир) можуть застосовуватися до року.

Рекомендовано наголошувати батькам про важливість введення високоалергенних продуктів після основних, які були застосовані і добре толеровані. Введення нового продукту, а особливо, високоалергенного, повинно проводитися в домашніх умовах. Батькам слід наголосити, що певні продукти можуть спровокувати небажану реакцію у відповідь на їх перше введення.

Слід пам'ятати, що рутинне визначення специфічних IgE до харчових алергенів в сироватці крові у дітей без клінічних симптомів алергії чи відсутності в анамнезі алергії на харчові продукти НЕ РЕКОМЕНДУЄТЬСЯ.

Організація первинних профілактичних заходів

Ключова роль в організації такої роботи належить лікарям-алергологам. Вони повинні проводити освітню роботу з медичними працівниками — акушерами-гінекологами, сімейними лікарями, неонатологами, педіатрами. Акушери-гінекологи, сімейні лікарі повинні виявляти вагітних жінок групи ризику і проводити освітню роботу серед них. Сімейні лікарі і педіатри повинні організувати динамічне спостереження за дітьми, які народилися від матерів групи ризику.

Заключні висновки

1. Виключення високоалергенних продуктів під час вагітності і в період лактації не рекомендується.
2. Виключно грудне вигодовування рекомендується протягом не менше 4 місяців і до 6-місячного віку.
3. Для немовлят з підвищеним ризиком розвитку алергічних захворювань, які не можуть бути виключно на грудному вигодовуванні протягом перших 4–6 місяців, перевага має надаватися спеціальній суміші на основі часткового гідролізату сироваткового білка (NAN® Гіпоалергенний) для запобігання atopічного дерматиту та алергії на білок коров'ячого молока. Дитина має отримувати суміш не менш ніж 4–6 місяців для формування оральної толерантності.
4. Для немовлят, які потребують докорму у разі недостатності грудного вигодовування, перевага має надаватися спеціальній суміші на основі часткового гідролізату сироваткового білка (NAN® Гіпоалергенний) для запобігання розвитку atopічного дерматиту та алергії на білок коров'ячого молока. Дитина має отримувати суміш у якості докорму не менш ніж 4–6 місяців для формування оральної толерантності.
5. Продукти прикорму повинні бути введені до раціону дитини між 4 та 6 місяцями життя, коли її розвиток дозволяє сидіти з підтримкою та дитина самостійно в змозі добре контролювати рухи шнї.
6. Високоалергенні продукти прикорму можуть бути введені до раціону дитини, якщо декілька типових продуктів прикорму вже були введені і добре переносилися.
7. Обов'язкова консультація батьків з боку алерголога щодо розробки персонального плану введення високоалергенних продуктів прикорму.